«خرچنگ» در جشنواره سنت‌لوئیس

انیمیشن «خرچنگ» به کارگردانی شیوا صادق‌اسدی به بخش فیلم‌های کوتاه تجربی بیست‌ونهمین جشنواره بین‌المللی فیلم «سنت‌لوئیس» راه یافت. پویانمایی ۱۱دقیقه‌ای خرچنگ از تولیدات سال ۱۳۹۸ کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان است که هفتمین حضور بین‌المللی خود را در جشنواره سنت‌لوئیس تجربه می‌کند. این فیلم کوتاه درباره پسربچه‌ای خجالتی و منزوی است که علاقه دارد به عضویت گروه تئاتر مدرسه درآید، ولی تنها نقشی که به او پیشنهاد می‌شود نقش یک خرچنگ است. براساس این خبر، مخاطبانی که در سایت جشنواره کاربری ایجاد کرده‌اند، می‌توانند این پویانمایی را در یک برنامه ۱۰۸دقیقه‌ای به همراه ۱۳ فیلم دیگر از کشورهای آمریکا، ژاپن، چین، فرانسه، جمهوری چک و اسپانیا به‌صورت آنلاین از ۱۵آبان تا دوم آذر ۱۳۹۹ تماشا کنند. بیست‌ونهمین جشنواره بین‌المللی فیلم سنت‌لوئیس از ۱۵آبان تا ۲آذر ۱۳۹۹(۵ تا ۲۲ نوامبر ۲۰۲۰) در شهر بندری سنت‌لوئیس ایالت میزوری آمریکا به صورت مجازی برگزار خواهد شد./سینماپرس

گفت‌وگو با محسن عنایتی، کارگردان انیمیشن «بنیامین» و کاندیدای چهره هنر انقلاب

برای جایزه کار نمی‌کنم

آذر مهاجر

ادبیات و هنر

اهل کاشان است. در رشته عمران تحصیل کرده و دوره‌های فیلمسازی انجمن سینمای جوان را پشت سر گذاشته است. محسن عنایتی چند فیلم کوتاه زنده و چند انیمیشن در کارنامه‌اش داشت که با همراهی جمعی از جوانان متخصص کاشان موسسه انیمیشن‌سازی آینده‌نگار را راه‌انداخت و حالا محسن عنایتی با تولید یک انیمیشن بلند سینمایی به نام «بنیامین» در فهرست نامزدهای چهره هنر انقلاب قرار داد. به همین بهانه با او گفت‌وگو کرده‌ایم اما عنایتی از بی‌توجهی سینمای بدنه به انیمیشن بنیامین می‌گوید، از مشکلات تامین سرمایه و اکران و بقیه ماجراها.

مهم‌ترین دغدغه امروز محسن عنایتی مطالبات‌شان از سینماداران است و آینده سینما در روزگار کرونا اما در این گفت‌وگو درباره تولید و اکران انیمیشن هم صحبت می‌کند و نیز درباره قرار گرفتن در فهرست نامزدهای هنر انقلاب.

درباره تولید

گروه شما چطور تشکیل شد و کار تولید انیمیشن را از کی آغاز کردید؟

حدود هفت سال پیش تعدادی از بچه‌های دغدغه‌مند گرد هم جمع شدیم که کاری را دست‌دردست هم آغاز کنیم. هرکدام از ما تخصصی داشت، مثلا من در انجمن سینمای جوان فعالیت می‌کردم و دغدغه فیلمسازی داشتم، تعدادی از دوستانمان که الان در بخش فنی آینده‌نگار فعالیت می‌کنند در زمینه تولید بازی‌های رایانه‌ای و کارهای گرافیکی تخصص داشتند.

خلاصه این‌که دور هم نشستیم و به این نتیجه رسیدیم که انیمیشن بازار خوبی دارد پس می‌توان برای کودکان خوراک فکری و فرهنگی تولید کرد. نیاز به تکنولوژی داشتیم و این کنجکاوی وجود داشت که آیا می‌توان این تکنولوژی را ایجاد کرد. چون انیمیشن از نظر داستان‌پردازی به شما اختیار می‌دهد که هرآنچه تخیل می‌کنید را بسازید و این برای جذب مخاطب، به‌خصوص مخاطب کودک امکان فوق‌العاده‌ای محسوب می‌شود. همین باعث شد که ایده تاسیس یک شرکت انیمیشنی جان گرفت و بر اساس نیازهایمان متخصص‌های دیگری جذب کردیم که آنها هم از اهالی کاشان هستند.

برای شروع چند فیلم کوتاه ساختیم از جمله پسر مهدیار و انار. لزوما تمام کارهای کوتاهمان موفق نبودند اما بازخوردهایی گرفتیم و تجربیاتی به‌دست آوردیم که بسیار مفید و راهگشا بودند. بعد از آن بود که به این نتیجه رسیدیم برای رشد بیشتر و توسعه کارمان باید یک اثر بلند سینمایی بسازیم. بنیامین را شروع کردیم و سه سال بعد فیلم آماده اکران بود.

چند فیلم زنده و چند فیلم کوتاه انیمیشن ساختید و بعد از آن وارد دنیای سینمایی انیمیشن شدید. فکر می‌کنم جهش بسیار بزرگ و پرخطری بود. خودتان چه حسی داشتید؟

اسپیلبرگ می‌گوید هر فیلمسازی باید قبل از هر چیز یک فیلم انیمیشن بسازد. وقتی سراغ انیمیشن رفتم، متوجه شدم که با چه جهان پیچیده‌ای روبه‌رو هستیم و همین‌طور که اشاره کردید کار بزرگ و دشواری را شروع کرده بودیم. غیر از این‌که نگران نتیجه و کیفیت کارمان بودیم، چند سال از عمرمان را برای یک فیلم هزینه کرده بودیم، در حالی که می‌شد حداقل سالی یک فیلم بسازیم.

می‌دانستیم که قدم بزرگی برداشته‌ایم و موانع زیادی بر سر راهمان است چون نه تجربه چندانی داشتیم و نه اسپانسرهای خیلی قوی برای آزمون و خطاکردن. در کنار همه اینها نکته این بود که ما داشتیم یک اثر تجاری تولید می‌کردیم و باید بر اساس یک زمان‌بندی مشخص پیش می‌رفتیم و در زمان مشخصی آن را به پایان می‌رساندیم.

وقتی فیلمنامه بنیامین نوشته می‌شد، نگاه تجاری داشتید و بر مبنای گیشه و فروش، الگوی داستان را مشخص کردید، شخصیت‌پردازی کردید و تولید را به انجام رساندید؟

بله. برای عرضه در بازار انیمیشن کارمان را شروع کردیم چون دلیلی نداشت فیلمی بسازیم که فروش نداشته باشد. اصلا سراغ داستانی که مخاطب دوست نداشته باشد یا در گیشه امیدی به آن نباشد، نمی‌رویم؛ البته محدودیت داشتیم و به همین دلیل کیفیت کارمان خیلی بالا نبود اما باید در بازه‌زمانی خاصی آن را تمام می‌کردیم. شاید اگر ۹ سال کار می‌کردیم فیلم ما می‌توانست نامزد جایزه اسکار شود.

در آن صورت چه چیزهایی در انیمیشن بنیامین می‌توانست تغییر کند؟

در بخش فیلمبرداری، نورپردازی، رندر، انیمیت و باقی موارد خیلی بهتر از این عمل می‌کردیم، البته این را هم باید در نظر گرفت که شاید انیمیشن در ایران هنوز به قدر کافی پتانسیل فروش نداشته باشد که سرمایه‌گذاری در تولید آن مورد توجه قرار بگیرد، چون انیمیشن را می‌توان با ۵۰ نفر ساخت با ۵۰۰ نفر یا حتی ۵هزار نفر. اگر امید به برگشت سرمایه وجود داشته باشد، خیلی کارها می‌توان کرد.

تولیدکنندگانی هستند که هیچ‌وقت فیلم‌هایشان نمی‌فروشد اما همچنان تولید می‌کنند به این امید که در جشنواره‌های خارجی کارهایشان دیده شود و جایزه بگیرند. جالب اینجاست که معمولا از این تولیدکنندگان حمایت می‌شود اما از ما که قصدمان ساخت فیلم تجاری است و تلاش می‌کنیم سرمایه تولید را برگردانیم، حمایت نمی‌شود و سرمایه‌گزاران اقبالی به انیمیشن‌هایی از جنس بنیامین نشان نمی‌دهند.

راستش از نظرمن و از نظر اعضای گروه آینده‌نگار، فیلمی که سرمایه تولیدش را برنگرداند و خوب نفروشد، اصلا نباید ساخته شود اما واقعیت چیز دیگری است؛ در بخش دولتی رانت و فساد وجود دارد، فیلم‌هایی مورد حمایت قرار می‌گیرند که معلوم نیست در جشنواره‌ها جایزه‌ای بگیرند یا نگیرند. با همه این احوالات اگر شرایط طوری باشد که بتوانیم به کارمان ادامه بدهیم، حتما در فیلم‌های بعدی می‌توانیم کیفیت بهتری عرضه کنیم به شرط آنکه سینمایی بمانند و خودمان از بحران کرونا به سلامت عبور کرده باشیم.

مشکل سرمایه‌گذاری در انیمیشن ایران به کجا بر می‌گردد؟

همین حالا اگر سرمایه‌گذار داشته باشیم و بخواهیم یک گروه ۵۰۰نفره را دور هم جمع کنیم به مشکل بر خواهیم خورد چون نیروی متخصص به اندازه کافی نداریم.

گروه ما همزمان با تولید آموزش می‌دهد اما اگر بازار انیمیشن گرم شود، نیروهای متخصص بیشتری خواهیم داشت. موانع این‌چنینی با گرم‌شدن بازار انیمیشن برطرف خواهند شد اما مساله اصلی جای دیگری است؛ انیمیشن برای مدیران دولتی یا سرمایه‌گذران شناخته شده و می‌دانند که انیمیشن‌های جشنواره‌ای چه ویژگی‌هایی دارند یا انیمیشن‌های تجاری از چه مولفه‌هایی پیروی می‌کنند اما به انیمیشن‌هایی که فروش داشته باشند، توجهی ندارند. به جشنواره‌های خارجی اهمیت می‌دهند و حتی مخاطبان خارج از کشور برایشان مهم است نه مخاطب داخلی. پیش از ما گروه هنر پویا که «شاهزاده روم» را ساختند و بعد «فیلشاه» را دغدغه داشتند و توانستند چنین آثاری بسازند. از این گروه الگو گرفتیم و سعی کردیم با کمترین امکان اما با شناخت درست، فیلم بنیامین را بسازیم.

منظورتان از شناخت درست چیست؟

شناخت درست از این که مخاطب جامعه ما چه چیزی نیاز دارد، مخاطب کودک چه نیازی دارد، تخیل‌های او چگونه است و چه چیزی می‌تواند مردم را به سینما بکشاند. بازخوردهای فیلم بنیامین نشان می‌دهد که بیشتر از ۹۵درصد مخاطبان از این انیمیشن راضی بودند؛ هم خانواده‌ها و هم بچه‌ها. تجربه خیلی خوبی بود.

ما تمام این موارد را قبل از ساخت بررسی و تحلیل کرده بودیم و در نهایت تئوری‌های ما درست درآمد اما با همه اینها فکر نمی‌کردیم چنین نتیجه‌ای به‌دست آوریم و این میزان استقبال برای ما قابل تصور نبود.

انتقال تجربه از گروه هنرپویا به مجموعه شما چطور صورت گرفت؟

من سینمای تجاری را می‌شناختم اما تصورم این بود که لابد باید یک اثر را با گروه عظیم تولید و کیفیت فنی آنچنانی تولید کنیم تا در گیشه موفق باشد. وقتی شاهزاده روم اکران شد و دیدم که چطور یک انیمیشن ساده، می‌تواند با مخاطب ارتباط برقرار کند، به این نتیجه رسیدم که انیمیشن تجاری را می‌توان از سطح پایین‌تر هم شروع کرد. در واقع این تجربه‌ای بود که از کار گروه هنر پویا عایدمان شد و به نوعی موتور محرکه ما بود که دست به کار شویم و شروع کنیم.

در آن زمان هیچ تعامل یا ارتباط و انتقال تجربه‌ای صورت نگرفت اما بعدها همکاران ما پیش از آنکه کار جدیدمان را شروع کنیم، در تولید «بچه زرنگ» با هنر پویا همکاری کردند و این روزها با هم در تعامل هستیم.

درباره کار جدیدتان بگوید.

انیمیشن جدید در مقایسه با بنیامین به لحاظ کیفی در همه موارد رشد ۱۰ برابری دارد و تجربه گروه، نسبت به زمان تولید انیمیشن بنیامین ۵۰ برابر شده است.

فعالیت در زمینه تولید انیمیشن سینمایی شواری‌های زیادی دارد و ما همه این دشواری‌ها را پشت سر گذاشته‌ایم. حالا دیگر به طور دقیق می‌دانیم که چه می‌خواهیم و در تمام زمینه‌ها داریم با کیفیت‌ترین کار را انجام می‌دهیم اما مهم‌ترین دغدغه امروز ما این است که با وضعیتی که کرونا برای سینما بوجود آورده، اکران فیلم به چه صورت خواهد بود و چه آینده‌ای در انتظارمان خواهد بود.

مگر در چه مرحله‌ای هستید که نگران اکران فیلم شده‌اید؟

پیش تولید تمام شده و وارد تولید شده‌ایم اما باید اکران را هم پیش‌بینی کنیم و برایش برنامه داشته باشیم. پیش تولید انجام شده، لوکیشن‌ها ساخته شده، داستان تمام شده است و بخشی از انیمیت کار آغاز شده است. باید دید بازار انیمیشن چه وضعیتی خواهد داشت، حمایت‌هایی که هنوز اتفاق نیفتاده به چه صورت خواهد بود و چطور و با چه کیفیتی می‌توانیم کار را پیش ببریم.

آینده اکران در کیفیت ساخت فیلم تاثیر دارد؟

برای بخش خصوصی، تاثیر دارد چون اگر امیدی به اکران نباشد نمی‌توانیم یک اثر سنگین بسازیم و سرمایه‌گذاری زیادی داشته باشیم. اگر تنها گزینه ما اکران اینترنتی باشد، باید برای وی او دی‌ها و بر اساس مختصات آنها تولید کنیم. باید دید آینده سینما چه خواهد شد.

برنامه‌ریزی شما برای اکران فیلم جدید چه بود؟

برنامه اکران از نوروز ۱۴۰۱ به بعد است اما باید دید تا آن زمان چه خواهد شد اما اگر سینمایی در کار نباشد و عرضه به صورت اینترنتی صورت بگیرد، دیگر فرقی نمی‌کند که فیلم چه زمانی تمام بشود. البته امیدواریم که شیوع کرونا متوقف شود، سینما دوباره جان بگیرد و همه انیمیشن‌ها از جمله بچه زرنگ و لوپتو اکران شوند و زمینه برای اکران فیلم ما هم فراهم شود.

داستان فیلم جدیدتان درباره چیست؟

باز هم یک انیمیشن تاریخی است اما اکشن و کمدی بیشتری نسبت به بنیامین دارد و به تخیل پر و بال داده‌ایم. در واقع به سینمای تخیلی نوجوان‌پسند هالیوودی نزدیک شده‌ایم. مخاطب اصلی فیلم نوجوانان هستند ولی کودکان و حتی خانواده‌ها هم می‌توانند این فیلم‌ها را تماشا کنند. بر اساس تجربیات کار قبلی سعی کرده‌ایم اثری جذاب و تاثیرگذار عرضه کنیم.

درباره نامزدی چهره هنر انقلاب

فکر می‌کنید چه چیزی باعث شد نامزد چهره هنر انقلاب شوید؟

گویا انتخاب افراد بر اساس میزان مخاطب آثارشان بوده است. هم در مورد آثار سینمایی و هم در مورد سایر حوزه‌ها. کارگردان فیلم «منطقه پرواز ممنوع» از بین سینمایی‌ها نامزد شده چون فیلمش مخاطب زیادی داشته و نیز من هم به خاطر استقبال از بنیامین در این فهرست قرار گرفته‌ام. مخاطب قابل توجهی داشته است و همین طور بنیامین.

ممکن است به عنوان چهره هنر سال ۱۳۹۸ انتخاب شوید؟

تا همین جا هم لطف دوستان بوده که به فهرست نامزدها راه پیدا کرده‌ام. در این فهرست اسامی هنرمندان بزرگی دیده می‌شود که من در مقابل آنها حرفی برای گفتن ندارم.

آیا حضور شما در این فهرست می‌تواند کمکی باشد به تولید اثر بعدی؛ مثلا بتوانید حمایتی بگیرید، نظر سرمایه‌گذاران را جذب کنید یا حتی اکران بهتری برای فیلم‌های بعدی بگیرید؟

از همین حالا شاهد حمایت‌های معنوی هستیم و قرار گرفتن در این فهرست کاملا تاثیرگذار بود اما درباره حمایت مالی و جذب سرمایه‌گذار باید ببینیم چه می‌شود. حدسم این است که در این زمینه‌ها هم موثر باشد. کسانی هستند که در حوزه سینمای انقلاب فعالیت می‌کنند و آدم‌های دغدغه‌مندی هستند که از تولیدات این حوزه حمایت می‌کنند. ما هم جزو فعالان حوزه سینمای انقلاب هستیم و دغدغه داریم بنابراین امیدوار هستیم. اگر ارگان‌های انقلابی از ما حمایت بکنند مایه خرسندی است و اگر نکنند، ما در همین مسیر خواهیم ماند اما احتمالا با قدرت یا سرعت کمتر پیش خواهیم رفت.

درباره اکران

شیوع ویروس کرونا به اکران انیمیشن بنیامین لطمه زد؟

بنیامین تا اوایل اسفند سال گذشته اکران شد و با شیوع ویروس کرونا، دیگر ادامه پیدا نکرد. درواقع اواخر اکران بود اما به نظرم هنوز فیلم می‌توانست تا اندازه‌ای بفروشد. اکران آنلاین تازه شروع شده بود ولی هنوز ادامه دارد و علاقه‌مندان می‌توانند بنیامین را در پلتفرم‌های عماریار و فیلم‌گردی ببینند.

انتخاب این دو پلتفرم دلیل خاصی داشت؟

این دو پلتفرم شیوه پخش مناسب‌تری دارند و به لحاظ قرارداد کمی منصف‌تر هستند.

تجربه اکران آنلاین چه بود، از نتیجه راضی هستید؟

فکر می‌کنم در شرایطی که فیلم‌ها به محض اکران آنلاین به صورت گسترده قاچاق می‌شوند و به‌صورت فایل یا حتی در صفحات مجازی به رایگان در اختیار مردم قرار می‌گیرند، خیلی نمی‌توان به اکران آنلاین امیدوار بود و فرق نمی‌کند با چه پلتفرمی کار کنیم. از روز اول اکران اینترنتی، نسخه دانلودشده فیلم بین مردم دست به دست می‌شد. شرایط قاچاق فیلم و نبود کپی‌رایت و بی‌توجهی مردم به این مساله ضربه سنگینی به تولیدکنندگان به‌خصوص فعالان بخش خصوصی وارد می‌کند. اگر قرار باشد در آینده بخش عمده‌ای از درآمد فیلم به فروش اینترنتی مربوط باشد، فکر می‌کنم دیگر حتی رغبتی برای تولید فیلم باقی نماند. فروش بنیامین در گیشه سینماها بیش از پنج میلیارد بود و رتبه دومین انیمیشن پرفروش ایران را به دست آوردید. به نظرم بازگشت به شرایط پیش از کرونا می‌تواند امیدوارکننده باشد. اگر فروش آنلاین را هم در نظر بگیریم، فیلم حدود شش میلیارد تومان فروخت. این رقم دومیلیارد با فروش فیلشاه به‌عنوان پرفروش‌ترین انیمیشن ایران فرق دارد و این باعث خرسندی است به‌خصوص از این بابت که بنیامین اولین فیلم بلند گروه ماست و به نظرم نتیجه فروش قابل اعتنا بود و البته رضایت مخاطبان. ما بازخوردهای خیلی خوبی از مردم گرفتیم.

هزینه تولید فیلم چقدر بود؟

نزدیک دومیلیارد تومان بود اما هنوز که هنوز است، سینماداران با ما تسویه نکرده‌اند. برخی از تهیه‌کنندگان بیانیه‌ای منتشر و اعلام کردند که از طریق قوه قضاییه پیگیری خواهند کرد. بدحسابی سینماداران ضربه خیلی بزرگی به ما زد. اگر همان اسفندماه که اکران فیلم تمام شد با ما تسویه کرده بودند، خیلی شرایط فرق می‌کرد. چون ارزش دارایی ما که سینماداران پرداختش نمی‌کنند، نزدیک به یک‌سوم کاهش پیدا کرده است و برای گروه ما که هنوز تازه‌کار هستیم و قصد داشتیم به برنامه‌هایمان سر و سامان بدهیم، می‌خواستیم پروژه بعدی را با قدم‌های محکم‌تر آغاز کنیم، خیلی بد شد. راستش دچار تزلزل شده‌ایم. نمی‌دانم ماجرا چیست که سینمادار بلیت‌ها را فروخته و از مردم پول گرفته‌اند اما سهم تولیدکننده را پرداخت نمی‌کند!

حرف سینماداران چیست؟

هیچ! توضیحی نمی‌دهند. می‌گویند نمی‌دهیم. استقبال مخاطب باعث شده بود که هر روز نزدیک به ۱۲۰ سالن در اختیار فیلم بنیامین باشد اما سینماردارها زمان مناسب به این اختصاص ندادند و همراهی نکردند. درواقع ابتدای اکران بعد از ساعت ۵ که بهترین زمان نمایش بود، هیچ سئانسی به فیلم ما اختصاص ندادند اما با این حال فروش به قدری موفقیت‌آمیز شد که چند سئانس به فیلم اختصاص بدهند.

بنیامین کاملا محصول بخش خصوصی است؟

بله. فیلم را در مجموعه آینده‌نگار که متعلق به خودمان و کاملا خصوصی است، با کمترین امکانات ممکن ساخته‌ایم. فیلم‌نگار یک موسسه تازه‌تاسیس در کاشان است که حتی یک ریال از حمایت‌های دولتی استفاده نکرد. با کمترین امکانات شروع کردیم و بعد توانستیم یک حامی مالی جذب کنیم که هزینه‌های تولید ازجمله هزینه‌های جاری و سخت‌افزار را تامین کرد ولی برخلاف تصور به هیچ جا وصل نبودیم و از هیچ حمایتی برخوردار نشدیم. ساخت انیمیشن در ایران به قدری دشوار است که بدون حمایت بعید است کاری به نتیجه برسد. بسیاری از فعالان عرصه انیمیشن ازجمله کسانی در مرکز گسترش سینمای مستند و تجربی، گمان می‌کردند ما بودجه یا حمایت دولتی داشتیم، باورشان نمی‌شد که با دست خالی چنین اثری تولید کرده‌ایم.

احتمالا داستان و جنس انیمیشن بنیامین در این برداشت بی‌تاثیر نبوده است.

شاید اما بچه‌های گروه ما دغدغه‌های مذهبی و ارزشی دارند و اصلا نمی‌توانستیم جنس دیگری از انیمیشن را تولید کنیم. اساسا همین دغدغه‌های مذهبی ما را دور هم جمع کرده است. همان‌طور که یک گروه دغدغه دارد درباره شاهنامه انیمیشن بسازد ما هم دغدغه تولید آثار مذهبی و تاریخی داشتیم و داریم.

بنابراین کاملا روی انیمیشن متمرکز هستید.

بله. آینده‌نگار یک شرکت انیمیشن‌سازی است و بر اساس مدل استودیوهای هالیوودی که بخش‌های مختلف دارد، روی ساخت و عرضه انیمیشن متمرکز شده است. تمام زیرساخت‌ها را در حد توان مهیا کرده‌ایم که از صفر تا صد تولید انیمیشن را خودمان انجام بدهیم. گروه ما دغدغه ساخت انیمیشن‌هایی را دارد که عصر امروز را با عصر ظهور پیامبران قیاس می‌کند و کار بعدی‌مان هم انیمیشنی با همین مفاهیم است اما با مختصات بین‌المللی‌تر.